

ՆՈՐ ԵՐԵՎԱՆ ԵԿԱԾ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐՈՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԸ ՎԵՐԱՆԱՅՈՂ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԼԻԱԶՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերը վերանայող դատարանի լիազորությունները այն դատավարական միջոցներն են, որոնք հնարավորություն են տալիս դատարանին որոշել գործի քննության հետագա ընթացքը և անհրաժեշտության դեպքում ազդել վերանայվող դատական ակտի գործողության վրա: Դրանք դատարանին տրված իրավունքներն ու պարտականություններն են՝ գործի քննության արդյունքում օրենսդրությամբ նախատեսված իրավաչափ գործողություններ կատարելու համար: Ըստ որում, ինչպես ցանկացած այլ դեպքում, նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերը վերանայող դատարանի լիազորությունները ևս ամենից առաջ կանխորոշվում են քննարկվող վարույթի խնդիրներով¹:

ՀՀ նախկին քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքը նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտը վերանայող դատարանին օժտել էր երկու լիազորությամբ: Մասնավորապես, սահմանված էր, որ դատարանը, քննության առնելով նոր երևան եկած հանգամանքների հետևանքով վճիռը կամ որոշումը վերանայելու վերաբերյալ դիմումը, կամ բավարարում էր դիմումը և բեկանում վճիռը կամ որոշումը, կամ մերժում էր դատական ակտի վերանայումը²: Ըստ էության, նույնաբովանդակ դրույթ էր պարունակում նաև ԲԳՕ 204¹⁸-րդ հոդվածը միայն այն տարբերությամբ, որ այստեղ դատարանին հնարավորություն էր տրված դիմումը բավարարելիս դատական ակտը բեկանել ոչ

միայն ամբողջությամբ, այլև մի մասով:

Սակայն նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթի նոր իրավակարգավորումների ամրագրման ժամանակ օրենսդիրը այլևս հատուկ նորմ չնվիրեց դատարանի լիազորությունների սահմանմանը: Իսկ այդ հանգամանքը դատական ակտերը նոր երևան եկած հանգամանքներով վերանայող դատարանին պարտավորեցնում է ղեկավարվել ԲԳՕ ընդհանուր կանոններով, այսինքն՝ վերաքննիչ և վճռաբեկ դատարանների լիազորությունները սահմանող դրույթներով:

Այսպես, ԲԳՕ 221-րդ և 240-րդ հոդվածների 2-րդ մասերի ուժով նոր երևան եկած հանգամանքներով միջանկյալ դատական ակտերի վերանայման արդյունքում դատարանն իրավասու է մերժել դատական ակտի վերանայման բողոքը՝ դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ, կամ կայացնել նոր դատական ակտ, որն օրինական ուժի մեջ է մտնում կայացման պահից: Իսկ նույն հոդվածների առաջին մասերը գործն ըստ էության լուծող դատական ակտի վերանայման կապակցությամբ դատարանին օժտում են հետևյալ լիազորություններով՝

- 1) մերժել բողոքը՝ դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ: Այն դեպքում, երբ դատարանը մերժում է բողոքը, սակայն դատարանի կայացրած գործն ըստ էության ճիշտ լուծող դատական ակտը թերի կամ սխալ է պատճառաբանված, սակայն դատարանը պատճառաբանում է անփոփոխ թողնված դատական ակտը,
- 2) ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն

ԱՊՐԻԼ 2013 4 (166)

ԴԱՏԱԿԱՆ
ԻՋՆԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

բավարարել բողոքը՝ համապատասխանաբար ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանելով դատական ակտը: Բեկանված մասով գործն ուղարկվում է համապատասխան ստորադաս դատարան՝ նոր քննության՝ սահմանելով նոր քննության ծավալը: Չբեկանված մասով դատական ակտը մնում է օրինական ուժի մեջ,

3) ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանել դատական ակտը և հաստատել կողմերի հաշտության համաձայնությունը,

4) մասնակիորեն բեկանել և փոփոխել ստորադաս դատարանի ակտը, եթե ստորադաս դատարանի հաստատած փաստական հանգամանքները հնարավորություն են տալիս կայացնելու նման ակտ, և եթե դա բխում է արդարադատության արդյունավետության շահերից,

5) ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանել դատական ակտը և կարճել գործի վարույթը ամբողջովին կամ դրա մի մասը կամ առանց քննության թողնել հայցի ամբողջովին կամ դրա մի մասը,

6) վերաքննիչ դատարանի կողմից դատական ակտը փոփոխվելու դեպքերում ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանել վերաքննիչ դատարանի դատական ակտը՝ օրինական ուժ տալով առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտին, եթե վերանայումը իրականացվում է վճարեկ դատարանի կողմից: Այս դեպքում վճարեկ դատարանը լրացուցիչ պատճառաբանում է առաջին ատյանի դատական ակտը, եթե այն թերի կամ սխալ է պատճառաբանված:

Վերոգրյալի հիման վրա կարելի է արձանագրել, որ նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերը վերանայող դատարանի լիազորությունները, գործող կարգավորման համաձայն, ստացել են որոշակի զարգացում: Խոսքը նախևառաջ այն մասին է, որ ներկայումս, ելնելով վերանայման օբյեկտի տեսակից, դատարանը օժտվել է տարբեր լիազորություններով: Բացի այդ, օրենսդիրը ընդլայնել է գործն ըստ էության լուծող դատական ակտի բեկանելու լիազորության բովան-

դակությունը՝ դրանում ներառելով դատական ակտի բեկանման լիազորության այնպիսի դատավարական հետևանքներ, ինչպիսիք են գործը նոր քննությանն ուղարկելը, դատական ակտը փոփոխելը, գործի վարույթը կարճելը և այլն³:

Միևնույն ժամանակ, անհրաժեշտ է նկատել, որ, ի տարբերություն վերաքննիչ և վճարեկ վարույթների, որտեղ հատկեցված են դատական ակտի բեկանման հիմք հանդիսացող նյութական կամ դատավարական իրավունքի նորմերի խախտումները, գործող քաղաքացիական դատավարության օրենսդրությունը չի սահմանել այն պայմանները, որոնց դեպքում դատարանը քննարկվող վարույթում կարող է բեկանել դատական ակտը և իրացնել իր մյուս լիազորությունները: Այս առումով տեղին է հիշատակել Ս.Յու. Կացի այն տեսակետը, որ նման պայմանների բացակայությունը կարող է հանգեցնել հակասական իրավակիրառ պրակտիկայի ձևավորմանը, քանի որ նույն հիմքերի առկայության դեպքում տարբեր դատական ատյաններ կարող են կիրառել տարբեր լիազորություններ⁴:

Պետք է նշել, որ դատավարագիտության մեջ միանշանակ է ընդունվում այն հանգամանքը, որ բոլոր այն դեպքերում, երբ դատարանը պարզում է նոր երևան եկած հանգամանքների բացակայությունը, դատական ակտի վերանայման բողոքը ենթակա է մերժման⁵: Դրան հակառակ, սակայն, տարակարծություններ են նկատվում այն կապակցությամբ, թե որ դեպքում դատարանը կարող է բավարարել բողոքը և բեկանել վերանայվող դատական ակտը:

Մասնավորապես, ըստ որոշ հեղինակների (S.S. Ալիև, Մ.Յու. Լեբեդև և այլք) դատարանը, հաստատված համարելով նոր երևան եկած հանգամանքների առկայությունը, պետք է կայացնի վերանայվող դատական ակտը բեկանելու մասին որոշում⁶: Իսկ դատավարագետների մյուս խումբը (Ռ.Գ. Պետրոսյանը, Մ.Ա. Գուրվիչը, Կ.Ի. Կոմիսարովը և այլք) նշում է, որ դատարա-

Քաղաքացիական դատավարութուն

նը գործը քննելիս պետք է պարզի նոր երևան եկած հանգամանքների առկայությունը, ինչպես նաև այն, թե որքանով են դրանք ազդում վերանայվող դատական ակտի օրինականության և հիմնավորվածության վրա⁷:

Նշված տեսակետների համեմատության արդյունքում դժվար չէ նկատել, որ, ի տարբերություն առաջինի, երկրորդ մտտեցման հեղինակները դատական ակտի բեկանման լիազորության իրացումը պայմանավորում են ոչ միայն նոր երևան եկած հանգամանքների առկայությամբ, այլև գործի ելքի վրա դրանց ունեցած ազդեցությամբ: Եվ քանի որ նոր երևան եկած հանգամանքներով վերանայման ենթակա են բացառապես օրինական ուժի մեջ մտած, այսինքն՝ իրավական որոշակիությամբ օժտված դատական ակտերը, սպա առաջին հայացքից առավել ընդունելի է թվում հենց վերջին մտտեցումը: Հատկապես, եթե նկատի ունենանք, որ նոր երևան եկած հանգամանքների գրեթե բոլոր խմբերին էլ բնութագրական է դրանց գործի ելքի վրա նշանակություն ունենալու հատկանիշը:

Այդուհանդերձ, չպետք է մոռացության մատնել նաև այն իրողությունը, որ նոր երևան եկած հանգամանքների շարքում օրենսդիրը դասել է նաև գործի քննության հետ կապված դատավորի կողմից հանցանք կատարելու փաստը, որը շատ դեպքերում կարող է գործի ելքի վրա չունենալ որևէ ազդեցություն: Ավանդի օրինակ են այն իրավիճակները, երբ դատավորը գործի կապակցությամբ ստանում է կաշառք, բայց նաև կայացնում է ըստ էության ճիշտ դատական ակտ: Իսկ նման պայմաններում վերանայվող դատական ակտի բեկանման հարցը միաժամանակ և՛ նոր երևան եկած հանգամանքների առկայության, և՛ գործի ելքի համար դրանց էական լինելու պայմանների հետ կապելը կհանգեցնի նրան, որ վերանայվող դատական ակտը պետք է մնա օրինական ուժի մեջ:

Մինչդեռ, կարծում ենք, որ հանցանք կատարած դատավորի կողմից կայաց-

ված դատական ակտի օրինական ուժի մեջ թողնելու հնարավորությունն ինքնին հակասում է քաղաքացիական դատավարության օրենսդրության հիմքում դրված տրամաբանությանը, քանի որ այն գործի ելքի հետ ակնհայտորեն առնչություն չունեցող ավելի մեղմ խախտումները (գործի քննությունը ոչ օրինական կազմով, դատական նիստի արձանագրության բացակայությունը և այլն) դիտարկում է որպես դատական ակտի անվերապահ բեկանման հիմքեր (ՔԴՕ 228-րդ հոդվ., 2-րդ մաս): Հետևաբար, գործի ելքի վրա ունեցած ազդեցությունը չպետք է ունենա սկզբունքային նշանակություն քննարկվող վարույթում դատական ակտի բեկանման համար: Պատահական չէ, որ դեռևս մինչ-հեղափոխական ժամանակահատվածները նշում էին, որ նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտի բեկանումը չի կանխորոշում դրան հակառակ դատական ակտի կայացման անհրաժեշտությունը⁸:

Այս կապակցությամբ ուշագրավ է, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանը ևս, չկարևորելով գործի ելքի վրա նոր երևան եկած հանգամանքների ազդեցության հարցը, հայտնել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումը. «Եթե հարուցված վերանայման վարույթի շրջանակներում հաստատվում է նոր երևան եկած հանգամանքի առկայության փաստը՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 204.32-րդ հոդվածի 1-ին, 2-րդ, 3-րդ և 4-րդ կետերի պահանջները հաշվի անելով, սպա վերանայման վարույթի արդյունքում պետք է ուժը կորցրած ճանաչվեն համապատասխան դատական ակտերը»⁹:

Միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ որոշ երկրների քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքերը նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթում դատական ակտի բեկանման հարցում արդեն իսկ ամրագրել են վերոհիշյալ մտտեցումը: Այսպես, օրինակ, Լատվիայի քաղաքացիական դա-

Քաղաքացիական դատավարութուն

տավարության օրենսգրքի 482-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն. «Եթե դատարանը հաստատում է նոր երևան եկած հանգամանքի առկայությունը, ապա ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանում է դատարանի վճիռը կամ որոշումը և գործն ուղարկում առաջին ատյանի քննության»: Իսկ Էստոնիայի քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 354-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որը դիմումի հիմնավորվածության, այսինքն՝ նոր երևան եկած հանգամանքների առկայության դեպքում, դատարանը բեկանում է դատական ակտը և այն ուղարկում բեկանված դատական ակտ կայացրած դատարան՝ նոր քննության:

Շարադրվածի համատեքստում գտնում ենք, որ քննարկվող վարությամբ դատական ակտի բեկանման լիազորության իրացման անհրաժեշտ և բավարար պայման պետք է դիտարկել միայն համապատասխան հանգամանքի առկայությունը: Ըստ որում, հաշվի անելով նման նորմի բացակայությունը, արդարացված կլինե՞ր ԶԴՕ-ն լրացնել այդպիսի դրույթով, որը հնարավորություն կտա ոչ միայն կանխատեսելի դարձնել վերանայվող դատական ակտի բեկանման հարցը, այլև ելակետեր ունենալ նշված լիազորության իրականացման իրավաչափությունը վերադաս դատական ատյանի կողմից գնահատելու համար:

Նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերը վերանայող դատարանի լիազորությունները քննարկելիս առանձնահատուկ ուշադրության է արժանի ԶԴՕ 204.38-րդ հոդվածի 2-րդ մասը, որի համաձայն. «Այդ վարույթի արդյունքում կայացված դատական ակտում դատարանը կարող է չփոփոխել վերանայված դատական ակտի եզրափակիչ մասը, միայն եթե ծանրակշիռ փաստարկների մատնանշմամբ հիմնավորում է, որ սույն օրենսգրքի 204.32 կամ 204.33 հոդվածով նախատեսված հանգամանքներն ըստ էության չեն կարող ազդել գործի ելքի վրա»:

Դրանով իսկ օրենսդիրը, փաստորեն,

նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարությունը ընդհանուր կանոն է դիտարկում այն, որ գործի ելքի վրա ազդող նոր երևան եկած հանգամանքների հիմքով դատական ակտը բեկանելու դեպքում դատարանը պետք է ոչ թե գործը ուղարկի նոր քննության, այլ փոփոխի վերանայվող դատական ակտը:

Նման կարգավորման հիմքում ընկած է այն ողջամիտ տրամաբանությունը, որ գործը նոր քննության ուղարկելու համար, որպես կանոն, հիմք կարող է ծառայել գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող հանգամանքները պարզելու, ապացույցները ձեռք բերելու անհրաժեշտությունը¹⁰: Եվ քանի որ նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտը վերանայող դատարանը, ունենալով թեկուզև սահմանափակված ճանաչողության օբյեկտ, օժտված է ապացույցներ հետազոտելու և գնահատելու և, հետևաբար, որոշակի փաստեր հաստատված համարելու կամ չհամարելու իրավասությամբ, ապա ակնհայտ է, որ շատ դեպքերում գործը նոր քննության ուղարկելը դառնում է ինքնանպատակ: Դրա հետ մեկտեղ, նման պայմաններում գործը նոր քննությանն ուղարկելը կարող է սպառնալիք պարունակել նաև գործի քննության ողջամիտ ժամկետի պահպանման տեսանկյունից:

Մինչդեռ իրավակիրառ պրակտիկայի վերլուծությունը թույլ է տալիս արձանագրել բոլորովին այլ արդյունքներ: Մասնավորապես՝ ԶԴՕ 204.38-րդ հոդվածի 2-րդ մասի ամրագրումից՝ 2011 թվականի նոյեմբերի 21-ից մինչև 2012 թվականի հոկտեմբերի 19-ը ընկած ժամանակահատվածում ՀՀ վճռաբեկ դատարանի կողմից կայացված դատական ակտերի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ առկա չէ որևէ դեպք, երբ դատարանը փոփոխած լինի վերանայվող դատական ակտերը և կայացնի գործի այլ ելքով դատական ակտ: Ավելին, դրանցում նշված չեն նաև այն փաստարկները, թե ինչու դատարանը չի

Քաղաքացիական դատավարութիւն

փոփոխում վերանայվող դատական ակտը և ինչու է գործն ուղարկում նոր քննության¹¹:

Ստեղծված իրավիճակը, ըստ էության, նրա հետևանքն է, որ գործող քաղաքացիական դատավարության օրենսդրությամբ նախատեսված վերաքննիչ և վճռաբեկ դատարանների դատական ակտը բեկանելու և փոփոխելու լիազորությունները, որոնց իրացման համար հիմք կարող է հանդիսանալ բացառապես ստորադաս դատարանի հաստատած հանգամանքները, տվյալ դեպքում կիրառելի չեն, քանի որ թույլ չեն տալիս հաշվի առնել նաև քննարկվող վարույթի արդյունքում հաստատված հանգամանքները: Այլ կերպ ասած՝ օրենսդիրը, մի կողմից, ամրագրել է նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման արդյունքում այն փոփոխելու դատարանի պարտականությունը, սակայն, մյուս կողմից՝ դատարանի համար չի սահմանել համապատասխան լիազորություն: Իսկ նման պայմաններում ավելի, քան ակնհայտ է, որ նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթի՝ որպես խախտված իրավունքները վերականգնելու կարևոր երաշխիքի արդյունավետությունը բարձրացնելու նպատակով անհրաժեշտ է ՔԴՕ-ում կատարել համապատասխան փոփոխություն:

Ընդհանրացնելով շարադրվածը՝ առաջարկում ենք՝

1) ՔԴՕ 204.38-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ.

«2. Դատարանը, պարզելով սույն օրենսգրքի 204.32 հոդվածով կամ 204.33 հոդվածի 1-ին, 3-5-րդ կետերով նախատեսված հիմքերի առկայությունը, բեկանում է վերանայվող դատական ակտը: Դատարանը սույն օրենսգրքի 204.33 հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված հիմքի առկայության դեպքում կարող է չբեկանել վերանայվող դատական ակտը, միայն եթե ծանրակշիռ փաստարկների մատուցմամբ հիմնավորում է, որ այն ըստ էության չէր կարող ազդել գործի ելքի վրա:

3. Դատարանը սույն օրենսգրքի 204.32 և 204.33 հոդվածներով նախատեսված հանգամանքներով, բեկանելով վերանայվող դատական ակտը, փոփոխում է այն, եթե գործով հաստատված հանգամանքները հնարավորություն են տալիս առանց գործի նոր քննության կայացնելու նոր դատական ակտ:»:

2) ՔԴՕ 204.38-րդ հոդվածը լրացնել հետևյալ բովանդակությամբ 4-րդ մասով.

«4. Վերաքննիչ դատարանի դատական ակտն օրենքով սահմանված ընդհանուր կարգով կարող է բողոքարկվել վճռաբեկ դատարան:»:

1. *Тимофеев Ю.А.* Полномочия суда второй инстанции в гражданском процессе: современные проблемы. Дис ... к.ю.н.— Екатеринбург, 2008, с. 91-92.

2. *Հովհաննիսյան Վ.Է.*, Քաղաքացիական գործերով դատական վերանայման ինստիտուտի զարգացման հիմնախնդիրները Հայաստանում /Վ.Է. Հովհաննիսյան: Երևանի պետ. համալսարան: - Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2011, էջ 226:

3. *Гойденко Е.Г.* Отмена не вступивших в законную силу судебных решений в гражданском процессе. Дис ... к.ю.н. М., 2007, с. 135-136.

4. *Кац С.Ю.* Проблемы пересмотра судебных постановлений по гражданским делам в порядке надзора. Автореф. Дис. ... д.ю.н. Харьков, 1970, с. 35.

5. *Резуценко А.Н.* Пересмотр судебных актов, вступивших в законную силу, по вновь открывшимся обстоятельствам как стадия гражданского процесса. Дис ... к.ю.н. Волгоград, 2001, с. 142.

Исаенкова О.В., Демичев А.А. Гражданское процессуальное право России: учебник /Под. ред. О.В. Исаенковой. М., Норма, 2009, с. 392-393.

6. *Алиев Т.Т.* Производство по пересмотру судебных постановлений ввиду вновь открывшихся обстоятельств в гражданском судопроизводстве: теоретические аспекты, перспективы развития. Дис... д.ю.н., - Саратов, 2005, с. 342, *Гертманников В.И.* Гражданский процесс Украины (лекции): Учебное пособие. — Харьков: Издатель ФЛ-П Вапнярчук Н.Н., 2009, с. 232, *Лебедев М.Ю.* Гражданский процесс: учебник для вузов и сузов /М. Ю. Лебедев. М., Издательство Юрайт; Высшее образование, 2010, с. 342.

7. *Պետրոսյան Ռ. Գ.* Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարություն /Ռ. Գ. Պետրոսյան: (Իրավ. գիտ. դոկտոր, դոցենտ Լ.Ջ. Փաղևոսյանի խմբագրությամբ): - Չորրորդ հրատարակություն. - Երևան: Իսկան Երևանցի, 2012, էջ 545, *Боннер А.Т. и др.*, Советский гражданский процесс. М., Издательство «Юридическая литература», 1985, с. 383, *Гражданский процесс: учеб. для студентов вузов/ [Абушенко Д.Б. и др.]; отв. ред. — В.В. Ярков. — 7-е изд., перераб. и доп. М., Волтерс Клувер, 2009, с. 573-574, Гражданский процесс Украины: Учебное пособие для подготовки к экзамену / Погребной С.А., Гонгало Р.Ф., Волкова Н.В. и др. Х., Одиссей, 2011, с. 184.*

8. *Заариев С.С.* Пересмотр по вновь открывшимся обстоятельствам решений, определений, постановлений президиума суда надзорной инстанции, вступивших в законную силу, в гражданском процессе. Дис ... канд. юрид. наук. М., 2008, с. 105.

9. ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2012 թվականի սեպտեմբերի 28-ի թիվ ՍԴՈ-1049 որոշումը:

10. Советский гражданский процесс: Учебник / Под ред. М.К. Треушников. М., Изд-во МГУ, 1989, с. 341.

11. ՀՀ վճռաբեկ դատարանի՝ թիվ ԲԲԴ-0601/02/08 քաղաքացիական գործով 29.06.2012թ., թիվ ԵԵԴ-1/216/02/10 քաղաքացիական գործով 29.06.2012թ., թիվ 2-3/2004 քաղաքացիական գործով 19.10.2012թ., թիվ ԳԴ-4/0491/02/09 քաղաքացիական գործով 19.10.2012թ. և թիվ ՎԴ-0280/05/10 վարչական գործով 19.10.2012թ. որոշումները: